

Japán művelődéstörténet 1.

Japán identitás és a *Nihondzsinnron*

Pusztai Beáta (pusztai.beata87@gmail.com)

Óramenet

Japan nemzeti identitás

„Japanember-elméletek”

Kultúraközi adaptáció

„Japan lélek, nyugati vívmányok”

Kultúraközi kommunikáció

Identitás

Meghatározás, Dr. Umemura Yuko nyomán

- „Önazonosság, öntudat”, a középkori latin *identitas* szóból
- **Viszonyfogalom – megkülönböztet**, elhatárol:
„Az ember identitása akkor alakul ki, amikor **egy másik személy létezésének tükrében** vizsgálja saját magát és **különbségeket** fedez fel hozzá képest.” (Umemura)
~ Amíg egy jelenség egyedülálló, addig nem kell, hogy neve legyen, pl.

Akihito császár a trónra lép, 2019.10.02.

A dinasztikus folytonosság okán, a japán császári családnak *nincs* szüksége családnévre.

A *sintó* név a buddhizmus és a taoizmus beáramlásával keletkezett (VI. század).

Sintó (神道), a japánok ősvallása

Japán nemzeti identitás

Meghatározás, Dr. Umemura Yuko nyomán

- Kultúraközi = interkulturális találkozás :
Egy közösségnek nem szükséges definiálnia saját magát egészen addig, amíg **egy másik közösséggel** nem érintkezik. Ekkor azonban el kell végeznie az **önreflektív munkát**, amelynek **eredményeképpen megállapítja/ felépíti saját identitását**.
⇒ társadalmi diskurzus a nemzeti identitásról
- **Japánban** az identitás fogalma sokáig nem létezett, maga az „**identitás (アイデンティティー)**” szó **1968-tól terjedt el** a köztudatban: Erik H. Erikson azonos című könyvének köszönhetően (2017-ben újból kiadták)
⇒ kívülről érkezett (német pszichoanalitikus), és honosított szó és egy új, nyugatiasan modern koncepció (fogalom)
- **Referencia-pontja = Japán mindenkori „domináns Másik”-ja**

A domináns Másik

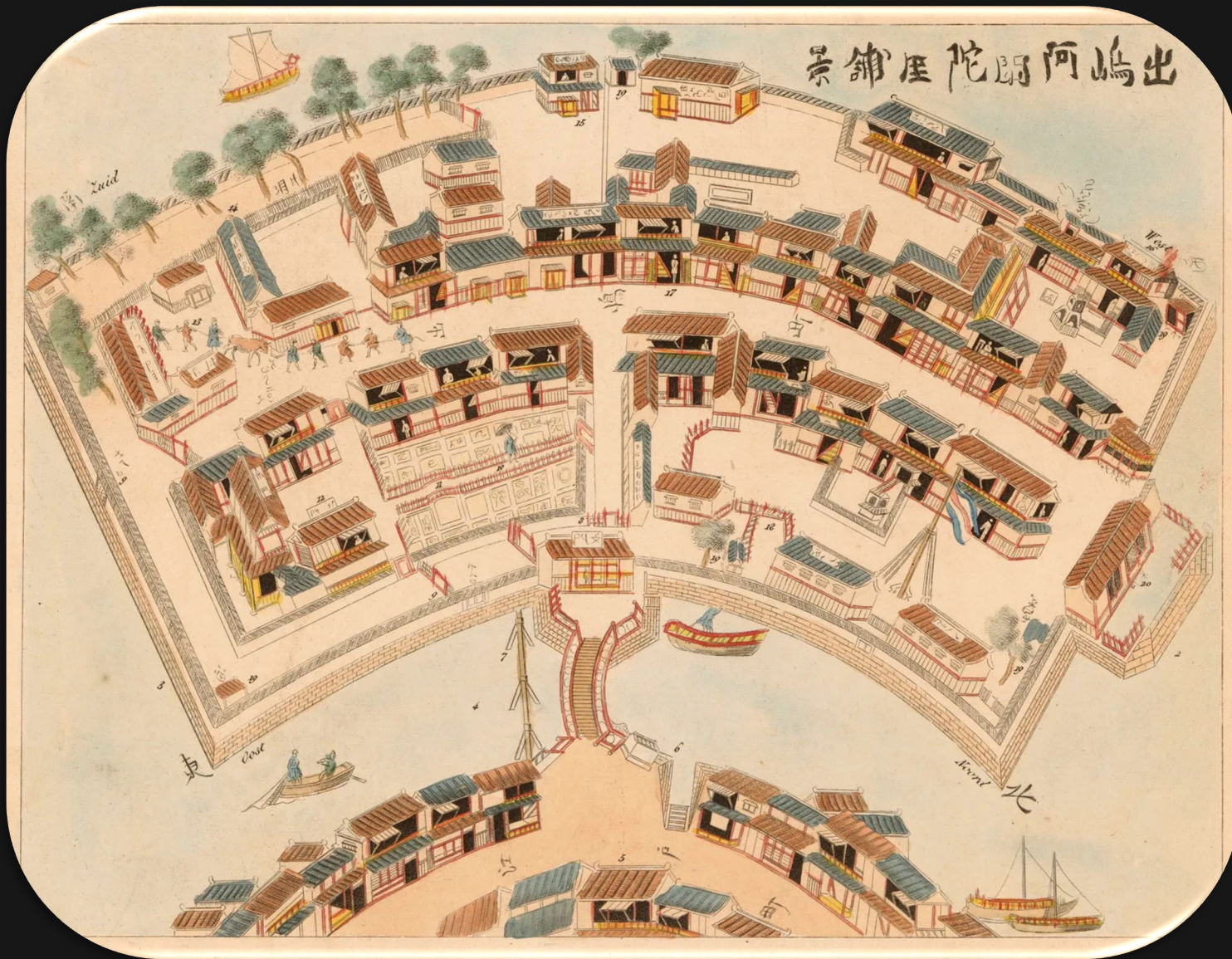
Történeti változásai

日
本

A domináns Másik, az én megkonstruálásának referencialapja (vonatkoztatási pontja), nem egyetlen, állandó és konkrétan meghatározható nemzet, hanem **egy pozíció**, amelynek **birtokosa** a történelem folyamán **változik**:

mindig az a nemzet testesíti meg, amelyik a történelem egy bizonyos pontján a legerőteljesebb kulturális hatást fejt ki Japánra, miáltal a japánok szemében kulturálisan, technológiailag és gazdaságilag „**felsőbbrendűként**” tűnik fel.

- 1) **Kína**, a IV. századtól – írásos műveltség, filozófia, öntözéses rizstermesztés
~ **Japán (önmeg)neve(zése): Nihon/Nippon = „a felkelő Nap országa”**
⇔ mert Kínától, mint a világ közepétől, keletre fekszik
- 2) **Európa: Portugália** (1549. Xavéri Szt. Ferenc), **Hollandia** (1609. kereskedelmi egyezmény), a **XVI–XVII. században** (Edo-kor: 1603–1868) – művészeti (csendélet-festészet: lineáris perspektíva, fény–árnyék használat) és technikai vívmányok (optikai játékok)
↔ DE: Dedzsima szigetén, kontrollált érintkezés; 1612. a kereszténység betiltása
- 3) **Szakoku (鎖国): a „zárt ország” izolációs politikája**, 1633–1853 (Tokugava sógunok) = **bő két évszázadnyi** elzárkózás a külvilágtól, korlátozott kereskedelem (Hollandia, Kína, Korea)
- 4) **„a Nyugat”: Európa (pl. Nagy-Britannia)** a vágy tárgya, a XIX. század második felében – az ország megnyitásával és a Meidzsi-restauráció (1868–1912) meghirdetésével
- 5) **USA: a világháborúk** alatt Japán szembesült az Amerikai Egyesült Államok katonai és technológiai fölényével (pl. atombombák, 1945–52. szövetséges megszállás) ⇔ az **USA-t** állította piedesztálra, **követendő példaként** maga elé, és **ma is Japán legfőbb szövetségese** az USA

Dedzsima mesterséges szigetének térképe
(Nagaszaki-öbölben),

forrás: <https://www.britannica.com/topic/sakoku>

- A Tokugavák „zárt országában” **Dezsima szigetén** táborozó maréknyi **holland kereskedőt** saját akaratukból környékezték meg **a japánok** (ellentétben a portugál hittérítőkkal), és **kreatívan használták fel a tőlük megszerzett tudást**:
- Matematika, botanika, nyugati orvoslás, idegen nyelvek, művészetek
- **Csendélet-festészet**, mint a realizmus csúcsa a japánok szemében:
 - **fény-árnyék** használat
 - Lineáris/centrális/geometrikus **perspektíva**
⇒ valóságűbb méret- és távolságarányok, **térbeliség érzete**
- **Festett üvegek, órák, lencsék, teleszkópok**
⇒ **optikai játékok: XVIII.sz. laterna magica** („varázslámpás”)
⇒ **honosítva: ucusi-e**
(„tükrözött/vetített kép”)

Itó Dzsakucsú: Házsárnyasok, 1760
(浮世絵 ukijo-e = színes fametszet-lenyomat)

浮世絵

Kacusika Hokuszai: A kanagavai nagy hullámok, kb. 1831 ⇒ nyugatias lineáris perspektíva + „berlini kék” festék

Motívumok kultúraközi közlekedése:

Ma időjárást jelző „絵文字 emodzi” ≈ ikon a mobilkészülékeink virtuális billentyűzetén.

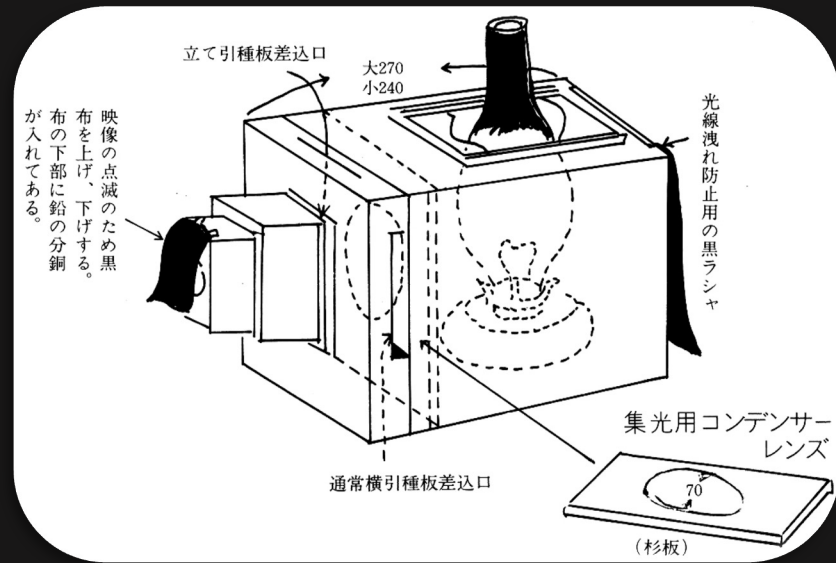

1437 / / 17.SZ

Laterna Magica

(bűvös-lámpás)

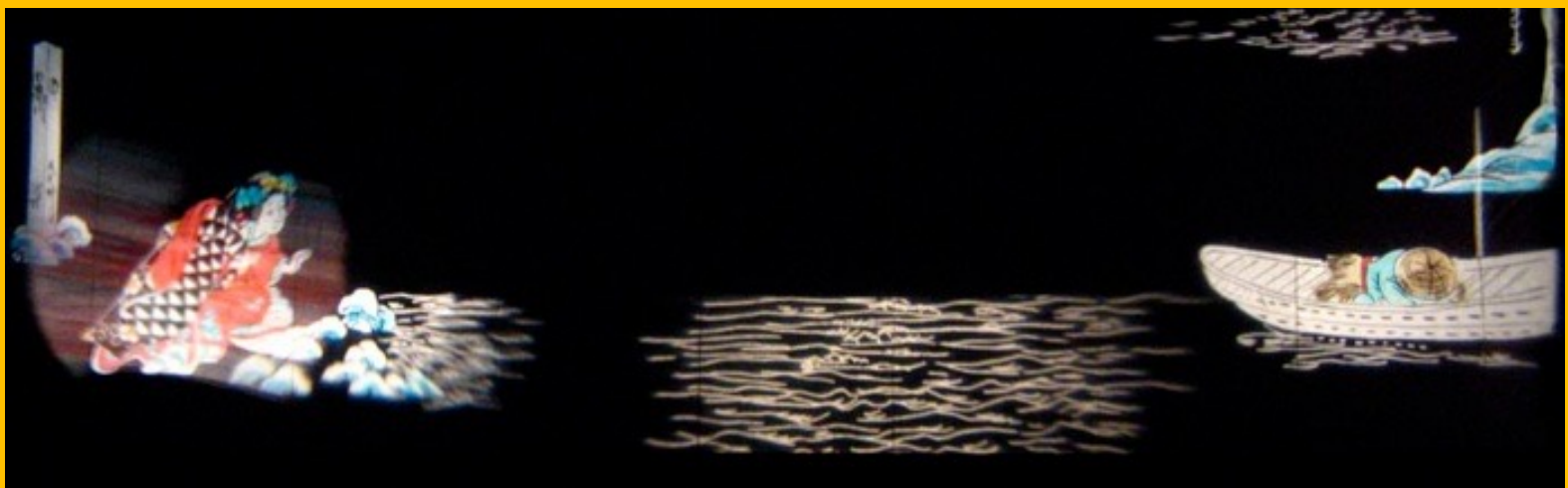
写し絵

写し絵 *Ucusi-e = A laterna magica japon változata. Adaptáció: szemben az európai fémlámpásokkal, a japán mágikus lámpás fából készült. Így bár tűzveszélyes volt, egyúttal könnyebben hordozható, sokkalta mozgékonyabb, ezáltal dinamikusabb képi ábrázolást, karaktermozgatást tett lehetővé.*

„江戸アニメ *Edo-anime*” (vö. Edo-kor: 1603–1868) = Az ucusi-e kedvelt „beceneve”, amely a fiatalok körében világszerte nagy népszerűségnek örvendő, kortárs japán rajzfilm,

az anime presztízsét felhasználva, legitimálja e tradicionális vetítési formát.

III. Utagava Hirosige színes fametszet-lenyomata, 1867

A jelenet egy ucusi-e vetítést ábrázol. Középen, fekete háttérrel, a vászonra vetített mesei jelenet; a nézőközönség a vászon előtt szórakozik; a vetítőt kezelő művészek a vászon mögött dolgoznak.

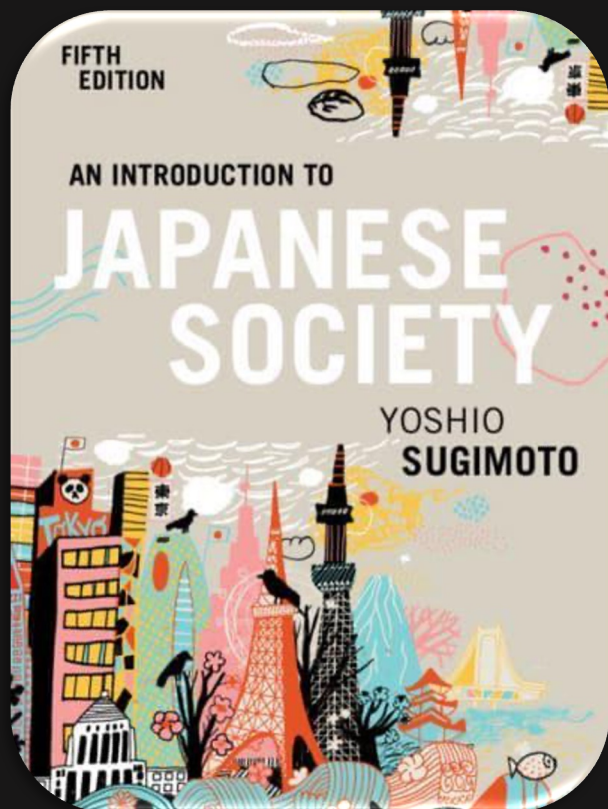
Identitás – 1968. Miért ilyen későn?

Dr. Umemura Yuko nyomán

- Földrajzi adottságok: szigetország
- Amint Kínáról Európára szállt a domináns Másik szerepe, **a japán központi államhatalom kezébe vette a kultúraközi érintkezés szabályozását**
- A bő két évszázados, programszerű elzárkózás idején pedig japán generációk sora nevelkedett anélkül, hogy szembesülnie kellett volna „a Másikkal”, a külföldivel
- „**A Meidzsi-kor [1868–1912] kezdetével** az ország nyitottá vált **a nyugati eszmék átvételére**, erre az időre tehető, hogy megismerkedtek ezzel a fogalommal [ti. identitás] is. Tény **azonban**, hogy **az identitás gondolatának nem tulajdonítottak túl nagy jelentőséget**. Az embereket egyszerűen csak azon a kereten belül különböztették meg, hogy **az illető japán-e vagy külföldi**; és az ország megnyitását követő egy évszázadban végig **egyfajta mély szakadék, határvonal húzódott saját magunk és a külföldiek között.**” (Umemura)
- Globalizáció: külföldiek sokasága él Japánban – japánok sokasága él külföldön

Japán nemzeti identitás a 21. században

Változó tendenciák a nemzeti önbizalomban, a Nyugattal szemben, Szugimoto Yosio nyomán

2021 (200.o.)

Table 8.1 'Do you think the Japanese are superior or inferior to Westerners?' Survey responses (%), 1953–2013

Response	Year									
	1953	1963	1968	1973	1983	1993	1998	2003	2008	2013
Superior	20	33	47	39	53	41	33	31	37	44
Inferior	28	14	11	9	8	6	11	7	9	7
Same	14	16	12	18	12	27	32	31	28	29
Cannot say in a word	21	27	21	26	21	20	19	24	22	15
Other	1	1	1	0	2	0	0	1	0	0
Don't know	13	9	7	7	5	5	6	6	4	5

Source: Adapted from Institute of Statistical Mathematics 2016, Table 9.6.

Notes: The figures are the percentages of surveyed people who chose each answer in the survey year. The question was not asked in 1958, 1978, and 1988.

Pozitív tendencia: (2013) **73%** tartja **egyenrangúnak** vagy **magasabb rendűnek** a japánokat a nyugatiaknál

A táblázat részletes elemzése a következő diákon:

Japán nemzeti identitás a 21. században

Atáblázatelemzése

A – japánok által elképzelt – Nyugat és nyugati ember viszonylatában meghatározott japán nemzeti identitásban – és önértékelésben, önbizalomban – a XXI. század folyamán a következő tendenciákat figyelhetjük meg:

- **1953.** a felmérés kezdete: **az önbizalom mélypontja:** a megkérdezettek **28%-a szerint** a japánok „**alacsonyabb rendűek (*inferior*)**” a nyugatiakhoz képest, 13% bizonytalan, és mindössze 34% véli úgy, hogy a saját nemzete legalábbis egyenlő rangú a nyugati (≈ kb. amerikai) világgal (ebben: **20% szerint** egyértelműen „**magasabb rendű [*superior*]**” a japánság)
⇒ ennyire negatív önértékelést az 1990-es évek gazdasági és morális válsága idején sem látunk – **történelmi okok: a második világháború,** a két atombomba és a megalázó feltétel nélküli kapituláció, a császár isteni származásának megtagadtatása és az amerikaiak bábáskodása révén megalkotott 1947-es alkotmány beiktatása, valamint azután, hogy **1945–1952 között** Japán hivatalosan a **Szövetséges** erők ≈ kb. **USA megszállása** alatt állt, tehát
⇒ közvetlenül „**az új Domináns Másik**” alóli felszabadulása után szondázták a társadalmat
- **1983.** a vizsgált és publikált időszakon belül (1953–2013) **az önbizalom csúcspontja**

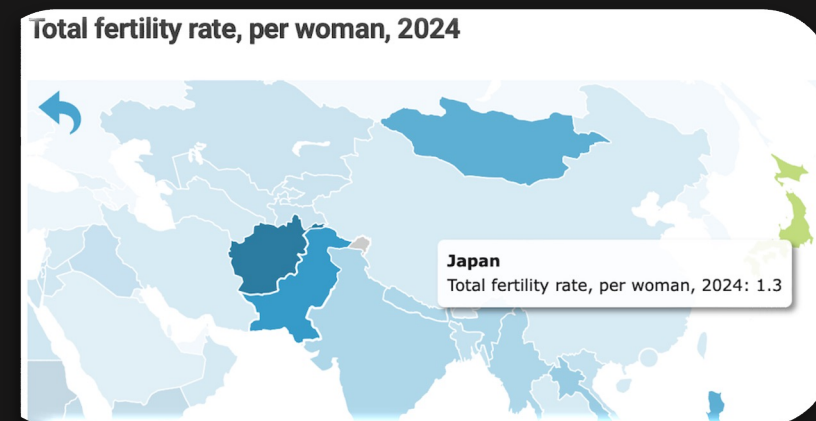

- **1983.** a vizsgált és publikált időszakon belül (1953–2013) **az önbizalom csúcspontja**: az 1963-as második közvéleménykutatás eredményeitől kezdve, nagyjából folyamatos felívelését figyelhetjük meg a japán nemzeti önértékelésnek, a Nyugattal szemben: a 10 évvel korábbi 28%-os **alacsonyabb rendűségű** érzet **8%-ra** csökkent, 34% helyett már **65% érzi** a japánokat **legalább egyenrangúnak** a nyugatiakkal (ebben: **53%** egyértelműen **felsőbbrendűnek**)
 - ⇒ ennyire pozitív önértékelést az ismételt felívelő szakaszban, 2013-ban sem tapasztalhatunk
 - **történelmi és gazdasági okok**: az 1950-es évek közepén beindult „a japán gazdasági csoda”, amely kb. 1990-ig tartott: a Japán ipar és technológiai gyors ütemű fejlődésnek indult, a **középosztály felemelkedett**, és **Japán hardver nagyhatalommá** vált
 - ⇒ e korszak ikonikus példája az 1946-ban alapított Sony vállalat 1979-ben piacra bocsájtott „Walkman” hordozható mangókazetta (később CD) lejátszója, amely márkától és nemzetiségtől függetlenül, világszerte ennek a technológiának a szinonimájává vált
- **1993–2003. csökkenő tendencia** az önbizalomban: bár egyenrangúnak továbbra is 30% közeli arányban érzik magukat a megkérdezettek, az ezt a korszakot letapogató 3 mérés során magasabb rangúnak 41%, 33%, végül csak 31% gondolja a japánokat, az alacsonyabb rendűség érzete pedig hullámzó, és 1998-ban 11%-on áll, ami az 1968-as szintnek felel meg
 - ⇒ **vegyes érzések a társadalomban**: 2003-ban **a magasabb rendűség aránya 31%** (vö. 1983: 53%), ugyanakkor az egyenlőség érzetével együtt ≈ a japánok **legalább egyenrangúak: 62%** (vö. 65%)
 - **gazdasági okok**: a „buborékgazdaság szétpukkanását” követő 1990–2000-es éveket szokás „elvesztegetett 20 évként”, egyes elemzők szerint a 2010-es évekkel együtt, „elvesztegetett 30 évként” értelmezni, amikor a gazdaság és az életszínvonal csökken, illetve stagnál

- **2003–2013. pozitív tendencia az önértékelésben:** ellenére az „elvesztegetett” két-három évtizednek, a 2008-as mérés már **egy finom optimizmust** mutat a japánok részéről, amely a kutatott és publikált időszak végéig, **2013-ig kitart** [a folytatást pedig kíváncsian várhatjuk]: 2013-ban 44% tartja a japánokat magasabb rendűnek (vö. 1983: 53%; 2003: 31%), és csupán 7% alacsonyabb rendűnek (vö. 1953: 28%; 1983: 8%), a **legalább egyenrangúság** összesített aránya („superior”+„same”) pedig **73%** – míg az 1983-as önbizalmi csúcson ez csak 65%-ot tett ki
⇒ ennyire negatív önértékelést az 1990-es évek gazdasági és morális válsága idején sem látunk
- **gazdasági okok:** jóllehet stagnál, egyes források szerint **2024-ben Japán gazdasága a világon a 4. legnagyobb** (az USA, Kína és Németország után), ami kétségkívül okot adhat az önbizalomra; kérdés, hogy a 2010-es évek és napjaink társadalmi problémái ezt a közérzetet érdemben befolyásolják-e, mint a nyugatiasan modernizálódott és globalizálódott társadalmak átka, a 少子高齢化 *sósi-kórei-ka* : „**egyre kevesebb gyermek születik, és egyre előregszik a népesség**”
⇒ Japán termékenységi rátája ma 1,3 gyermek /nő (vö. Németország: 1,5)

*Összesített termékenységi ráta, egy nőre számolva, 2024,
az ENSz felmérései szerint
(<https://www.unfpa.org/data/world-population-dashboard>)*

Nihondzsinnron

Meghatározás, Befu Harumi nyomán

日本人論

- **„Japánember-elméletek”**, elképzelések a japánosság/ egyediség mibenlétéről
- Ernyőfogalom:
különbféle **tudományos** elméletek, fél- vagy áltudományos elképzelések összessége, amelyek **„egyetlen közös célt szolgálnak: hogy megmutassák/ igazolják a japán kultúra, a japán társadalom és a japán nép egyedi/ különleges vonásait”** (Befu Harumi)
- **Narratívák** (elbeszélési módok) összessége:
„Japán legfőbb diskurzusa [nemzeti] identitásáról” (Befu)
„Kulturális nacionalista narratívát képeznek” – a kulturális nacionalizmus értékmentes fogalom, a globalizmus ellen ható erők egyik típusa
⇒ **Kielégítik a japán nemzet identitás-rekonstrukciós igényét** társadalmi, gazdasági, politikai és szociálpszichológiai változások, krízishelyzetek idején. (Pl. Meidzsi-restauráció, Szövetséges megszállás, 1990-es évek)
Egy „szekularizált polgári vallás” (Befu)

Hegemony of
Homogeneity

Harumi Befu

2001

kritikai Nihondzsinnron

A Nihondzsinnron célja

Nemzetkarakterológia, Befu Harumi nyomán

- **Definiálni és elhelyezni a világban a japán embert és a japán nemzetet**

- Módszertana:

Interdiszciplinaritás = különféle tudományterületek alkalmazása a tárgy vizsgálatához, egyidejűleg vagy külön-külön, de egymást támogatva
pl. **pszichológia** (Doi Takeo), **szociológia** (Nakane Csie), **nyelvészet** (Szuzuki Takao)

Bináris oppozíciók = kétpólusú ellentétek, amelyek leggyakrabban
Japánt/ a Keletet egy nyugati nemzettel/ a Nyugattal ütköztetik

⇒ Japán miben **különbözik?**

⇒ Japán miben **egyedi?**

⇒ Japán miben **áll a vizsgált Másik fölött?**

- Ágensei, típusai:

Japán és külföldi (pl. Ruth Benedict) **írók** = **tudatos Nihondzsinnron modell**

Minden japán embernek van a fejében egy ideális Japán-kép, egy tudattalan Nihondzsinnron

A Nihondzsinnron kihívásai

Befu Harumi nyomán

- Szükségszerűen **általánosítanak**, figyelmen kívül hagyva a mintázat belső rétegzettségét:
- Japánt és a **japán népet/ nemzetet „az Idegennel” ütköztetik**
- **Japánt homogénnek**, egységesnek **tételezik** – etnikai, kulturális, vallási szempontból
↔ ma már több, mint 2 millió külföldi él életvitelszerűen Japánban, és a „félvér” gyermekek száma is növekszik

Premises of *Nihonjinron*

Nihonjinron argument is premised on the assumption that the Japanese people are a **homogeneous ‘race’ and possess a homogeneous culture**, whatever the term may mean and whatever the contents of homogeneity might be. It also implicitly assumes equivalence of land, race, language, and culture.

„A homogenitás hegemoniája”, 2001
kritikai *Nihondzsinnron*

- Hajlamosak **egyenlőségjelet** tenni **ország, etnikum, nyelv és kultúra** közé.

Japán exkluzív szellemi sportja

A japán egyediség, manga és anime példákon keresztül

Karuta, a japán versenykártya-játék — középkori japán versekkel (XII.sz.):

„A karutában, aki **Japánban** a legjobb, az a **világon** a legjobb.”

Csihajafuru, képregény, 2007–2022

漫画・アニメ

Ómi dzsingú 近江神宮 szentély,
az országos karuta verseny
döntőjének helyszíne.

Férfi bajnok: 名人 meidzsin (mester),
női bajnok: クイーン („queen”)

Ogura Hjakunin Isshu 小倉百人一首,
„Száz költő száz verse”, 1234 után,
valószínűleg Fudzivarano Teika
válogatta.

ちはやぶる – költészet, karuta, kimono

Csihajaburu
Kamijo mo kikazu
Tacuta-gava
Kara kurenai ni
Mizu kukuru tova

*Nem hallották a
Mítoszok korában sem,
Hogy yőszi levél,
Ily vörösre festheti
A szép Tacuta folyót*

*Csihajafuru,
anime, 2011–2012, 6. rész*

17. Arivara no Narihira Aszon (825–880)

A vers arról szól, hogy ősszel egy folyó tele van vörös levelekkel. A „Kokinsú” (古今集) című versgyűjtemény szerint azonban nem egy létező folyóról van szó, hanem egy paravánra festett képet nézett a költő, amikor a verset írta.

(fordítás és magyarázat:
Oszakai Egyetem hallgatói)

ちはやぶる
神代も聞かす
竜田川
からくれなるに
水くくるとは

ありわたりひらあそん
在原業平朝臣

しもれへひ
かなるし
しもかへ
な

かほの
れのみ
つもこ
し

し
か
の
ろ
か
を
お
け
し
も

か
るに
るに
は
つ
な

か
ま

A kultúrákközi kommunikáció csapdái

Kultúrákközi = interkulturális kommunikáció és adaptáció, transzfer

Johnnie Walker Black

- Japánban az ajándékozásnak összetett hagyományai és szigorú szabályai vannak.
- Ebbe a közegbe illeszkedett bele az 1970–80-as években a Johnnie Walker Black skót whisky mint egy népszerű ajándéktárgy,
- amelyről mindenki tudta, hogy pontosan tízezer jen az ára/értéke.
 - ⇒ Presztízset importáru státusza, brit márkanéve (egzotikum) és különösen rögzített és köztudott ára kölcsönözte neki.
 - ⇒ **Kulturális transzfer** = egy kulturális jelenség (termék v. gyakorlat) egy másik kulturális kontextusba áthelyezve, adaptálódik, új jelentés(ek)e)t vesz magára – az új közeghez alkalmazkodva.
- Így amikor a profitmaximalizálás reményében a nyugati forgalmazók „leakciózták”, leszállították az árát, a japánok körében lezuhant a márka népszerűsége.
 - ⇒ Kultúrákközi félreértések és félrekommunikáció:
 - ✓ A nyugati forgalmazó nem értette meg/ nem vette figyelembe azt a kultúrákközi adaptációs logikát, amely mentén a japán társadalom új jelentéssel ruházta fel a nyugati terméket.
 - ✓ Feltételezhetjük, hogy a japán fogyasztók sem értették/ vették figyelembe a nyugati piaci logikát. Az import nyugati terméket nem önértékén kezelték.

Kultúraközi (félre)kommunikáció

Paródia, a samurájok találkozása a szó szerinti — idegen — külföldivel: „Hedoró” és családja

Gintama, anime,
2011–2012,
47., 219–220. rész

子禄風呂

から飛び込んだりしないで

Adaptáció mint interpretáció

Újra-értelmezés, a kortárs adaptáció-elméletben

➤ Latinból: *ad* – *aptō* ≈ „valamihez/hozzá – igazít, módosít”

➤ Irodalom-, film- és médiatudományi, ill. biológiai fogalom, azonban:

Nemcsak műalkotásokra, hanem egyéb kulturális „termékekre”, gyakorlatokra is alkalmazható **a kultúraközi kommunikációban** és mozgásokban (*transzfer*).

➤ **Újra-alkalmazás**/ újra-értelmezés:

- az újragondoló **alkotó(k)** saját interpretációja (értelmezése), víziója mentén
- az új **célközönség**hez aktualizálva
- az új **kulturális, társadalmi-történeti kontextus**ban relevánssá téve
- az új **médium, animációs forma, műfaj** szabályaihoz illesztve

➤ Az **adaptációnak** mindig a **saját** kulturális, társadalmi, mediális, műfaji **közegéhez kell alkalmazkodnia**, abban kell működnie, relevánsnak, érvényesnek lennie.

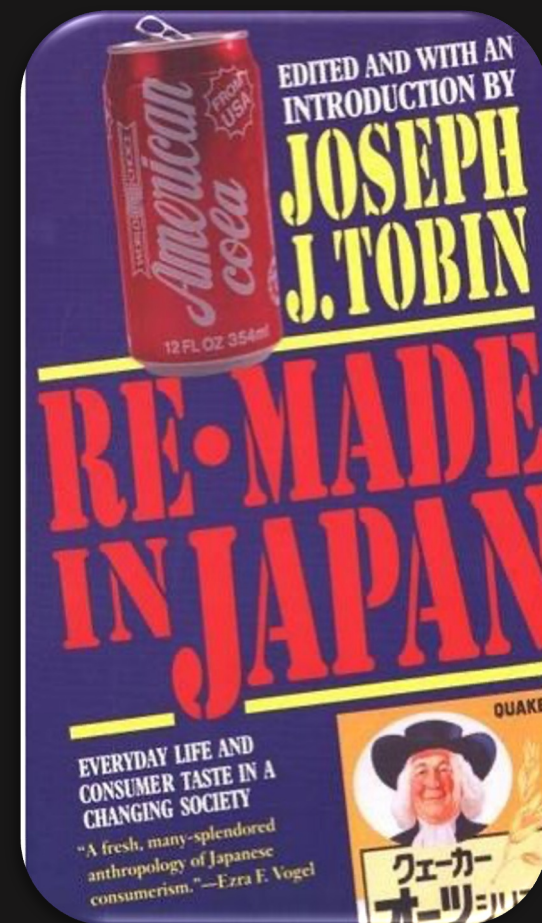
Adaptáció és szintetizáció

Japán és a Nyugat között, Joseph J. Tobin és Millie R. Creighton nyomán

- A japán „én/mi”-fogalom felépülése a [Japán–Nyugat] interkulturális adaptáción keresztül:
- „A japánok zsenialitása nem a feltalálásban, hanem az adaptálásban rejlik...” – adaptáció alatt értve:
- „egy egzotikus kulturális forma rekontextualizációját”
„az **egzotikusnak** az **ismerőssel** való folyamatos, **kreatív/termékeny szintézisét**”
(Joseph J. Tobin: *Introduction: Domesticating the West*)
- „A japán (**va** 和) és a nyugati (**jó** 洋) szembeállítása régtől fogva alapvető a japán „én” [„self”] megkonstruálásának folyamatában.
A japán identitás meghatározása jelentős részben ellentételezéseken alapul.” (Millie R. Creighton: *The Depaato*)
- „Vakon jószai 和魂洋才 = Japán lelkület, nyugati vívmányok”
– a Meidzsi-restauráció „kampányszlogenje”

和・洋

va・jó

1994

Nyugati kenyér, japán lélek ジャパン

Adaptáció és szintetizáció, manga és anime példákon keresztül

Jakitate
Dzsapan!,
anime, 2004–
2006, 1–3.
részek

To create that is my dream.

Vakon jószai,
akcióban: nemzeti
szimbólumok a pékségben

A hős különleges képessége
„a Nap keze” (太陽の手)

If you aspire to be a baker from now on,

This is Japan #55!

is a

posse

A little hidden taste.

alla

na Kazuma,

和魂
洋才

Is that the national flag?

Mount Fuji... Mount Fuji fell down.

begins now!

If you don't want to get injured, stay back.

Moreover, what a splendid Mount Fuji.

Japán művelődéstörténet 2.

Japán identitás és kultúraközi adaptáció

Pusztai Beáta (pusztai.beata87@gmail.com)

Köztes kulturális öntudat

„Háfu”, a félvér japán

„Japán gyártmányú angol” A Nyugat elképzelt tekintete

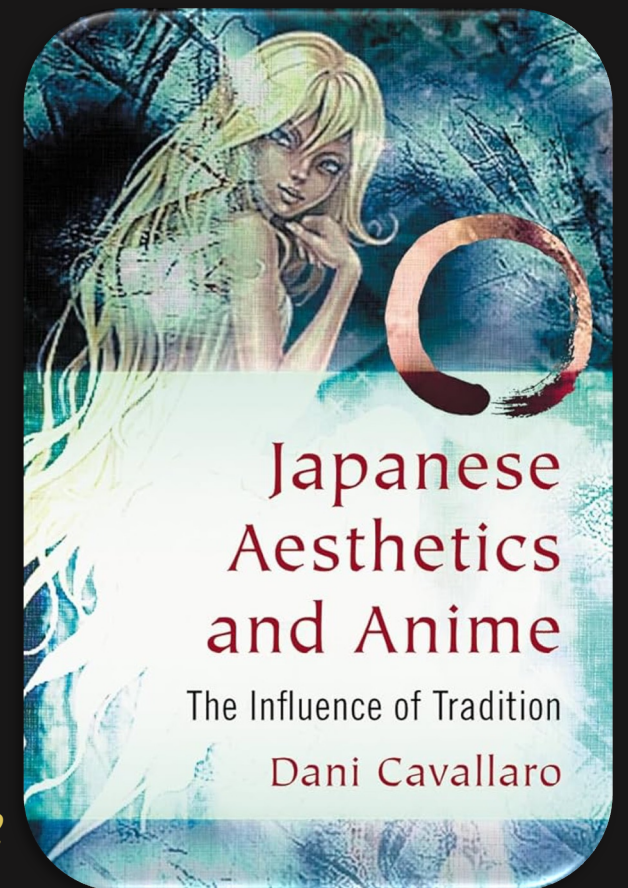
„Skizoid kulturális öntudat”

Japán és a Nyugat között, Dani Cavallaro nyomán

- **A japánok hajlamosak saját énjüket**, így a „japán(os)ság” fogalmát, kritériumait a „**Másikon**”, elsősorban a Nyugat szemén, illetve azon **keresztül meghatározni**, hogy mit gondolnak ők maguk a Nyugatról és a Nyugat tekintetéről – azt vizsgálva, **miben különböznek a Nyugattól, „a domináns Másiktól”**
- Következésképpen, „...**a mai japán ember tudatában egymásnak feszül** /harcot vív egymással **modernizáció** és **nosztalgia**.”
(+ Nyugat/Kelet) (Joseph J.Tobin: *Introduction*)
- Dani Cavallaro így határozza meg ezt az állapotot:
- „»egyfajta dichotómia«: egy belső ellentmondás” (Katzumie M. után)
 - „**kulturális hasadás/törés**” (*cult. disjunction*)
 - „**skizoid kulturális (ön)tudat**” (*cult. schizoidism*)
- Utalva a japánok életét napjainkban is átható **kulturális feszültség kétarcú természetére**: régi és új termékeny együttélése
↔ DE: permanens identitásválság

和・洋

va・jó

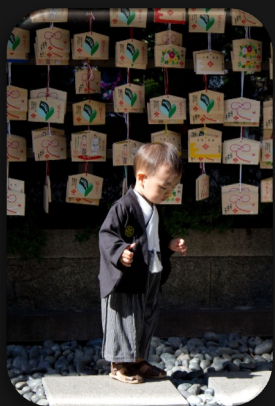

2012

A köztes-lét antropológiája

Mary Douglas: *Purity and Danger*, (1966) és Noël Carroll: *The Philosophy of Horror* (1990) nyomán

- A „**tiszta**”, **világosan elkülöníthető kulturális kategóriák** renddé szervezik a közösség számára ismert világot, és **szabályozzák a társadalom működését**.
- **Transzgresszió** = **határátlépés, határsértés, határtörlés a tiszta kategóriák között**:
 - Az emberi élet, az érési folyamat **természetes** velejárója, az egyén **társadalmi integrációjának feltétele**.
 - **Ideiglenes állapot** ⇨ **Átvezető/ átmeneti rítusok segítik** az egyént a következő létkategóriába történő átlépésben:
 - ✓ az emberi élet mindig újabb stációiba való belépést segítik,
 - ✓ és lehetnek **szakrális** (vallási, egyházi) // **szekuláris** (polgári, állami) rítusok.
 - ✓ Pl. a római katolikus keresztény egyházban: keresztelő, elsőáldozás, bérmálás, házasság stb.

Japánban: 通過儀礼 (*cúka-girei* ~ átvezető rítusok) ▪ vagy:

人生儀礼 (*dzsinszei-girei* ~ emberélet-rítusok), pl.

- 宮参り (*mija-mairi*): az 1 hónapos kort betöltött kisdéd bemutatása a *sintó* szentélyben;
- 七五三 (*sicsi-go-szan*): 7–5–3 éves gyermekek ünnepi szentélylátogatása;
- 成人式 (*szeidzsín-siki* ~ készember-ceremónia): a 20 évesek felnőtté avatása

Köztes egzisztenciák

Mint anime toposz: határszegés, határtörés „az Én” és „a Másik” egymást kölcsönösen kizáró kategóriái között

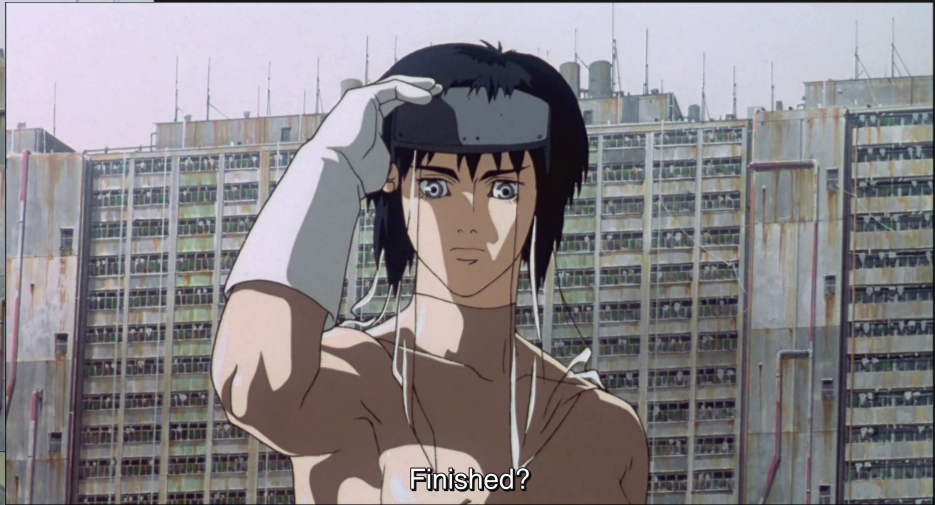
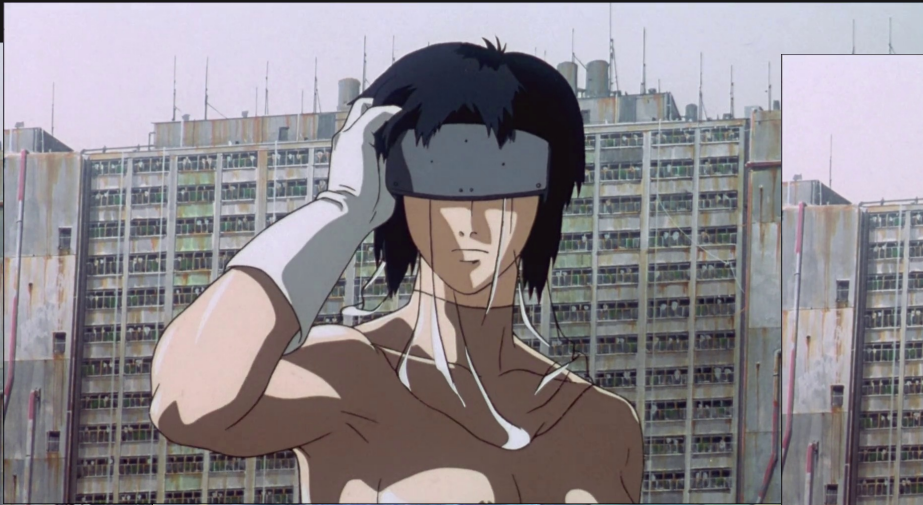
- Ellenben, **a transzgresszív/ átmeneti/ köztes létállapot állandósulása, az azonosíthatatlan, ismeretlen keverékkategóriákban való leledzés veszélyeket hordoz magában:** egy „tisztátalan”, „szennyezett” lét veszélyeit.
- **Köztes egzisztenciák:**
„egy tárgy vagy élőlény tisztátalan, ha **kategóriák között** foglal helyet, [egyidejűleg kettő vagy több] egymásnak **ellentmondó** [egymást kölcsönösen kizáró] **kategóriába tartozik, tökéletlen vagy alakatlan.**” (Noël Carroll: *The Philosophy of Horror*, 1990; betoldások tőlem [P.B.])

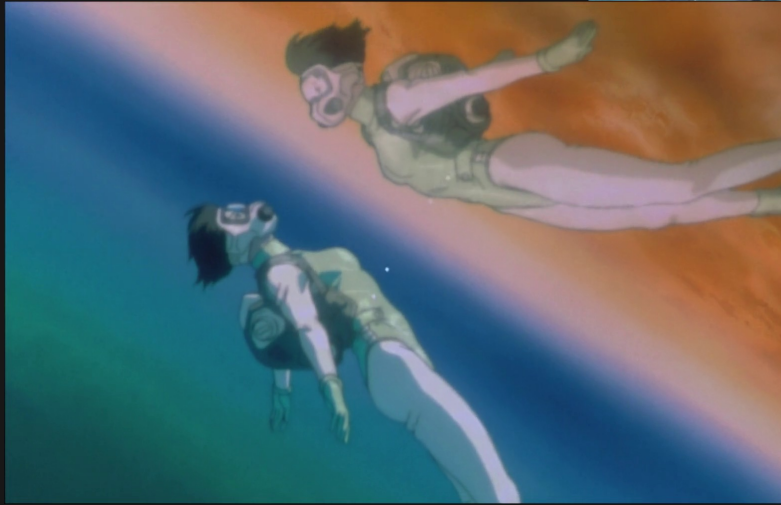
*Inujasa,
anime, 2000–2004,
4. főcímdal: „Grip”*

*Páncélba zárt szellem,
anime, 1995,
r. Osí Mamoru*

Az elbeszélés japán nyelvi rétege:

- **Homonímia = azonosalakúság:**

Pl. [fukusú] 復讐 *bosszú* **vs** 復習 *ismétlés*

Pl. [szeifuku] 制服 *egyenruha* **vs** 征服 *elfoglalás*

ITT: Motoko: „szeiricsú nan'da”:

[szeiri] 整理 *rendszerezés* **vs** 生理 *menstruáció*

→ robot-lét // női lét (együtt)működése

- **Idegen szavak, kölcsönszavak:**

gyakorta idegen(nek érzett) fogalmakra

ITT: a kiborgok és androidok „lelke”, programja

= [gósz(u)to] ゴースト, angol: „ghost”

vs Motokóval és a többiekkel szemben, Bató

(szemenincs figura) a [tamasí] 魂 *lélek* szót

használja → bennszülött japán szó és fogalom, vö.

Pl. [jamato-damasí] 大和魂 *a japán-lélek*

Nurarihjon no mago; RDG: Red Data Girl; Kobato; Siki; Inujasa; Csobiccu

不敵な笑みの存在

謎の存在
名前も年齢も、何とも
かもしあがる子猫。
無邪気に寄り添って
いるのに謎の理由
があるのだろうか。

2人の関係とは

鬼

SHI KI ORIGINAL SOUND TRACK
MUSIC BY KOJI TAKANASHI

RDG
レドデータガール

現代ファンタジーの最高傑作として名高い
「レドデータガール」
今回のイラストで鈴原泉水子と
晋中あわせに立つ
謎の存在とはいったい……?

憂う少女

鈴原泉水子
Suzuhara Izumiko
早見伊織
英名の都合により、まじ
神社の宮司である祖父に
育てられた。幼馴染で
きて運動が苦手な少女

Chobits

Köztes egzisztenciák: félvér japánok

Mint anime toposz: örök megragadottság „az Én” (japán) és „a Másik” (nem-japán) kategóriái között

A félvér japán pozitív értékelése, komikus félreértés keretében:

ハーフ

„Inujasa” mint ハーフ (háfu) = *félvér* Vs. 半妖 (han'-jó) = *félig démon*

háfu

Could he...

Say, is he half?

4. főcímdal:
„Grip”

They're going to find out
that he's a half-demon!

Oh....he's so cool!

*Inujasa,
anime, 2000–
2004,
160. rész*

A „nemzetköziség” imázsa: félvér japánok

A kultúraközi kommunikáció sikere: „az Én” meglelése „a Másikban”

A „*mukokuszeki*” (無国籍) módon ábrázolt **japán** csapat **találkozik** a „Csiba Nemzetközi Középiskola” **magukat külföldieknek kiadó diákjaival**.

Sztereotípiák: **a külföldi** (外国人 *gaikokudzsin*) **jelölője** a japánként tételezett karakterektől eltérő, **etnikai jelölőkkel felruházott fizikum** és az **angol nyelvtudás**. Japán hőseink először tartanak, **félnek tőlük**.

ハーフ
háfu

Csihajafuru,
anime, 2013,
2. évad 8. rész

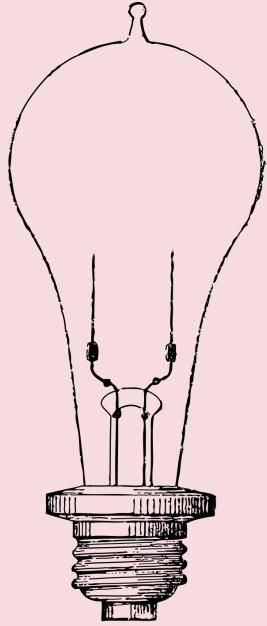

„Katakana eigo”: japanizált angol

Az angol nyelv kreatív adaptációja mint a kultúraközi transzfer példája

- A 和 *wa* „japán(os) és a 洋 *yō* „nyugati(as)” kettősségére épül.
- Jövevényszavak a japán nyelvben:
 - „**Gairai-go**” 外来語 ≈ „kívülről érkezett szavak”:
A hétköznapi nyelvhasználatban a 10%-ot is elérhetik.
Kb. 80%-ban angol eredetűek: 英語起源 *eigo-kigen* · 英語由来 *eigo-jurai*
⇒ Az aktuális „domináns Másik” (USA) nyelve.
 - „**Katakana-eigo**” カタカナ英語 ≈ „katakanákra átírt angol nyelv”:
= A *gairai-go* egyik típusa, szó szerint: „*katakana-angol*”.
Kiejtés szerint átírják katakana szótagírással, és többnyire eredeti jelentésével használják. Pl. コンピューター *konpjútá* = számítógép (*computer*)
 - „**Vaszei-eigo**” 和製英語 ≈ „japán gyártmányú angol nyelv”
= A *katakana-angol* egyik alfaja.
Japán szavak és kifejezések, amelyek megalkotásához angol nyelvi elemeket használtak fel – kreatívan. ☺ Pl. カラオケ = 空 *üres* +
オーケストラ *énekkar/kórus (orchestra)*

カタカナ英語

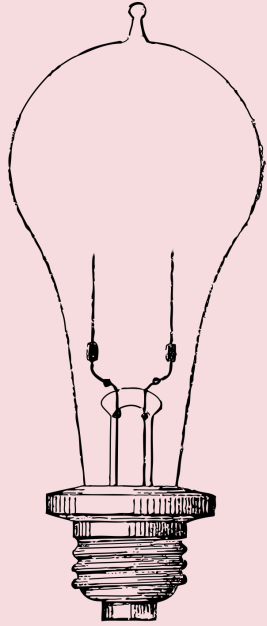

ドクターストップ

dokutá sztoppu
„Doctor Stop”

*Példa a vaszei-eigo
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.*

- a) beugrok az orvoshoz egy vizsgálatra
- b) sztrájkolnak az orvosok
- c) az orvosom megtilt nekem valamit
- c) az orvosom megtilt nekem valamit**
pl. dohányzást, alkoholfogyasztást

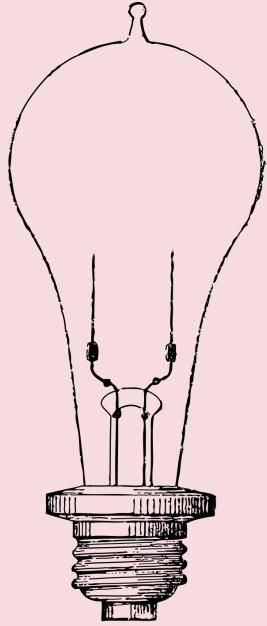

*Példa a vaszei-eigo
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.*

ペーパードライバー

pépá doráibá
„Paper Driver”

- a) papírból készült csavarhúzó
 - b) jogosítványa van, de nem vezet
 - c) nyomtató gép görgője
-
- b) jogosítványa van, de nem vezet
csak „papíron” autóvezető**

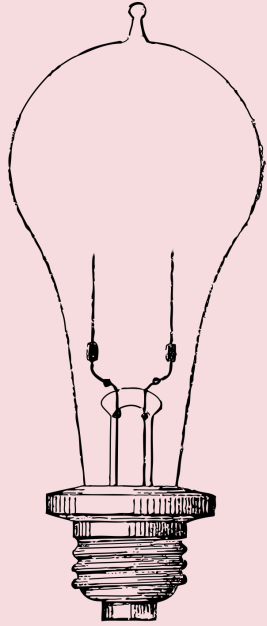

*Példa a vaszei-eigo
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.*

マナーモード

maná módo
„Manner Mode”

- a) amikor a gyerekek jól kell viselkednie
 - b) Gesztikuláció (taglejtés) beszéd közben
 - c) „néma üzemmód” a telefonon
- c) „néma üzemmód” a telefonon**
„illem” üzemmód, nem zavar másokat

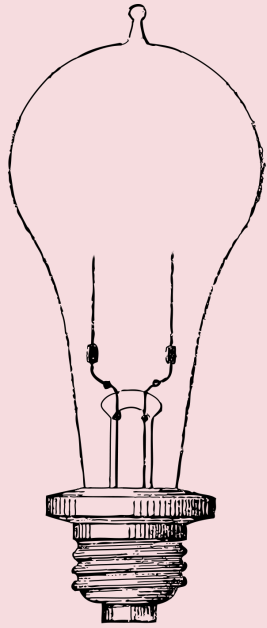

*Példa a vaszei-eigo
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.*

マイペース

mai pészú
„My Pace”

- a) az én gyaloglási sebességem
 - b) aki mindig a saját ütemében dolgozik
 - c) az én pacemaker-em
-
- b) aki mindig a saját ütemében dolgozik
és éli az életét a maga módján**

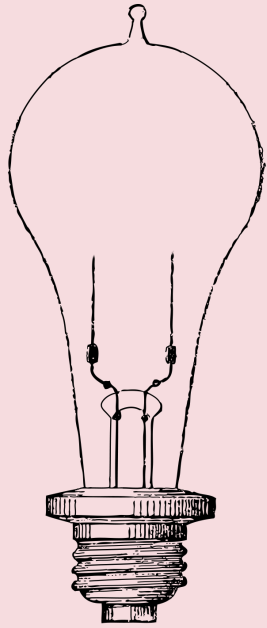
Példa a *vaszei-eigo*
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.

マンツーマン

man cú man
„Man to Man”

- a) privát beszélgetés, tanácsadás
- b) férfias elbeszélgetés apa és fia között
- c) az örömapa átadja a menyasszony kezét a vőlegénynek

a) Privát beszélgetés, tanácsadás
ketten, szemtől szemben ~ *one-to-one*

*Példa a vaszei-eigo
jelenségére.
NEM vizsgaanyag.*

ツーショット

cú sotto
„Two Shot”

- a) második esély
- b) kéталakos fénykép
- c) kétlövetű minipisztoly

b) kéталakos fénykép, ketten szerepelnek rajta,
ált. közeli kapcsolatban

„Ai kjanto sztoppu rabingu jú”

Egy karikaturisztiku–parodisztikus példa a *katakana angol* jelenségére

Gakkacu!
2012–13,
2. évad 8. rész

Ai kjaŋtō sztoppū rabingu jú!

アイ・キャント・ストップ・ラビング・ユー

Csiho, az osztályelnök, tézise:

「以前にもまして求められる、異文化とのコミュニケーション能力。」
「ここで我々にネックになるのは英語…特にハードルが高いのは発音よ。」

- ✓ A globalizálódó XXI. században minden korábbinál erősebb az elvárás a japánok irányában, hogy más kultúrákkal (異文化 *ibunka*) kommunikálni tudjanak (コミュニケーション能力 *komjunikészon nórijoku*).
- ✓ A japánok számára az angol nyelv, különösen a kiejtés az, ami a leginkább nehézséget okoz (ネッキになる *nekku ni naru* és ハードルが高い *hádoruga takai*). ⇒ **vaszei eigo kifejezéseket használ üzenetének átadására**

Miközben tudatában van, aggasztja:

「先生、こんな**純和風カタカナ英語**が本番で通用すると思いますか。」

- ✓ „Tanár úr szerint ez a fajta **tiszta (echte) japán stílusú katakana angol** egy éles helyzetben át tudja adni az üzenetet?”
- ✓ Tadokoro tanár úr egyetért: talán nem értik meg külföldön, de neki nem is ez a célja az angol nyelvvel.

??? 😊

"Real"

No, REA! Realigora!

"Radio"

"Radio"

"Coffee"

"Coffee"

Real · リアル
„riaru”
Radio · ラジオ
„radzsio”
Coffee · コーヒー

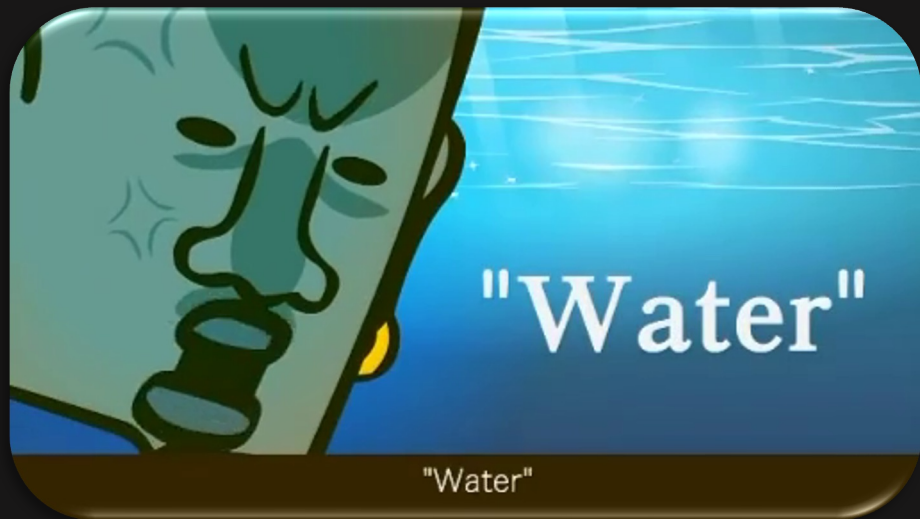
リアル!!

ラジオッ!

コーヒー!!

"Water"

A *katakana-eigo* mint a **japán adaptáció** és szintézis **győzelme** az eredeti, nyugati kulturális gyakorlat (a „real English”) **felett**:

ウォーター…!

心のウォーター — *a szíved/lelkedben lakozó „vótá”*

Kokoro-no vótá

Az igazi férfi nem habozik!
心のウォーターを心で吐き出し VÓTÁ-t!

Ebben a karikatúrában az **angol nyelv** a kultúraközi transzfer eredményeképpen egy újonnan **képzett japán „hagyománnyá”**, a japán lélek kifejezőjévé **válik**.

Ajáj. Vótáaaaaaaa!

„Talán a tengerentúlon nem értik meg, ám [...] én az angol nyelven keresztül a japán lélek lényegét akarom átadni nektek.”

(Tadokoro-szenszei,
angoltanár,
Gakkacu 2x8)

日本の心を教えてやりたいと思っているんだ！

Honosítás és ön-egzotizáció

Japánosítás, újra-japánosítás, példák a japán hétköznapiakból

„Ahogy az új, a modern, az idegen ismerőssé válik, a mindennapi élet egyes kellékei, melyek jelenléte korábban természetesnek tűnt, egy egzotikus régmúlt hivatkozódóan/ tudatosan tradicionális elemeivé válnak.” (Joseph J. Tobin)

A nyugatiasodás és a hagyományőrzés/-képzés dinamikája:

- **Honosítás (domesztikáció):** nyugati kulturális termékek/ gyakorlatok beleillesztése a hagyományos japán gondolkodás rendszerébe
pl. *jegygyűrű*: nem az érzelmi elköteleződés jele, hanem a vőlegény családja által a menyasszony családjának adott ajándékok egyike – presztízstárgy, elvárt értéke rögzített (hasonlóan a Johnny Walker mint ajándéktárgy példájához)
- **Ön-egzotizáció:** a hagyományos japán múlt bizonyos hétköznapi kellékeinek használati módját az (el)nyugatias(odott) környezetben felnövő fiatalság már nem ismeri – ennek tudatosítására (és kapitalizációjára) üzletág épül
pl. *depáto* (~üzletház, pláza) szerepének változása: a Nyugat termékeinek bemutatójából és terjesztőjéből >>> az 1990-es évekre: teaceremónia, *kimono*

Hidegfejű Hózuki, 2014

Önegzotizáció: a Nyugat elképzelt tekintete

A „japán(os)ság” ikonográfiai megközelítése: Nyugati látogatók a japán alvilágban

- „Sátán” (EU)
- „Belzebúb”
- „Lilith”

Hidegfejű Hózuki,
2014, eps. 2; 6; 12

A Nyugat („Sátán”) szemszögéből: a japánság esszenciája, kulcsmotívumokra redukálva

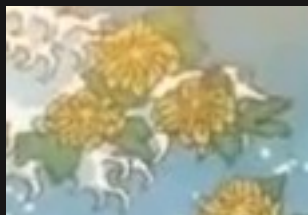
hullám

darumadár

pitypang

fenyő

cseresznyefa

szusi

démon

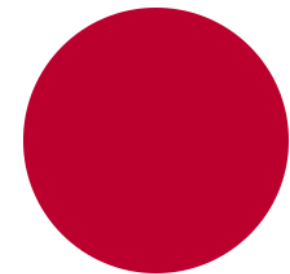
Önegzotizáció: ez a japán alkotók fantáziája arról, hogy a „Nyugat” miként látja őket
⇒ A japán „Én”-t képzeletben áthelyezi „a Másik” pozíciójába

→ Helyes azonosítás + Korrekció: ? „sárga kör” ?

- Vallások, japán szinkretizmus:
 - **Buddhizmus**
 - ✓ Dicsfény, glória
- Kultúraköziség, Sátán (nézőpont):
 - **Kereszténység**
 - ✓ Dicsfény, glória
- Nemzettudat:
 - **Lobogó: Napkorong** (Nissóki/Hinomamaru)
- Tradicionális japán festészet

○ **Adaptáció, manga:**

Nyugati és keleti vallási utalások kettőssége ~ Vallási szinkretizmus : munkamegosztás

Buddha

Jézus Krisztus

Sintó + buddhizmus + taoizmus + konfucianizmus + kereszténység (...)

Honosítás és ön-egzotizáció

Japánosítás és újra-japánosítás, példák a japán popkultúrából

a) Ön-egzotizáció: valami „esszenciálisan japán” (újra) felfedezése

— Pl. papírszínház (*kamisibai*) mint forma: *Jamisibai* (2013–) televíziós animesorozat

— Pl. „Milyen jó, hogy van Japánnak Kiotó!” poszter

b) Idegen (kulturális) termék japanizációja

— Pl. *Rómeó x Júlia* (2007); *Alice Szívdországban* (2011); *Grimm legszebb meséi* (1987–8) – animék

c) Egy eredetileg globális terméknek szánt japán produktum japánosítása

— Pl. *Hello Kitty* figura a kiotói Nidzsó kastély szuvenir-boltjában (marketing faktor: külföldiek körében is népszerű, mégis tradicionálisan „japánosan” öltöztetve az eredetileg „angol” cicalányt, az ideális szuvenir)

1974

Honosítás: „Kápolnaesküvők” – a keresztény szertartás külsőségei „szolgáltatásként” honosítva: Isten helyébe a Természet lép

憧れの チャペルウエディング特集

フラワーシャワーにパイプオルガン。
ドレス姿が絵になるバージンロード。
花嫁の昔からのあこがれ、チャペル挙式。

*Itazura-na Kiss – feldolgozások.
Jobb alsó sarokban: a „pap” a „nyugati” sztereotípiája.*

A rizs (お米 *o-kome* ・ ご飯 *gohan*) mint a mindennapi japán élet egyik szimbóluma.

Logika:

két rizspogácsa között a hús, saláta, sültkrumpli.

Itt a „nyugatis” kenyér rokonaként felfogható zsemle helyét veszi át a „japános” rizs.

„rizsburger” (japán McDonald's)

„csirkés rizs?” (japán KFC)

Logika:

két húspogácsa között, a „fő helyen” egy rizspogácsa.

Itt is mellőzik a „nyugatis” péksüteményt, ám a rizs a hús helyére kerül.

Vö. Japánban a hús hagyományosan inkább „köretnek” számít, a főétel a rizs és a halfélék.

DE: a rizs szót az angol *rice*-ből, japánosítva hozza: ライス *ráiszu*

Köszönöm a figyelmet!

